

Barbara Maciejewska

NAUCZANIE JĘZYKA POLSKIEGO W UNIWERSYTECIE PRESZOWSKIM W SŁOWACJI

Nauczanie języka polskiego na Uniwersytecie Preszowskim w Słowacji odbywa się nieprzerwanie od 1970 r., a więc już dwadzieścia siedem lat. Jest to drugi po Bratysławie ośrodek nauczania języka polskiego w Słowacji. Polski lektor pracuje w Preszowie w dwóch katedrach Wydziału Filozoficznego: katedrze sławistyki i katedrze słowacystyki oraz na Wydziale Pedagogicznym. Na wszystkich tych kierunkach języka polskiego uczy się w ramach przedmiotu lektorat języka słowiańskiego i są to zajęcia obowiązkowe. Liczbę godzin, typ zajęć i formy zaliczeń określa ściśle plan nauczania (*študijný program*) przygotowywany corocznie przez pracowników i Radę Naukową uniwersytetu.

Zgodnie z programem nauczania na rok akademicki 1996/1997 języka polskiego uczy się na kierunku „sławistyka” od II do V roku w następującej liczbie godzin: 2 rok – 3 godziny tygodniowo, 3 i 4 rok – po 4 godziny tygodniowo, 5 rok – 2 godziny tygodniowo. Zajęcia na II roku kończą się zaliczeniem, na pozostałych latach – zaliczeniem i egzaminem.

Język polski jest dla studentów sławistyki drugim językiem słowiańskim, po języku rosyjskim, którego uczą się na I roku studiów. Trzecim językiem dla studentów sławistyki jest język bułgarski.

Dla studentów słowacystyki (katedra języka słowackiego i literatury) lektorat języka polskiego prowadzi się na III roku studiów: 2 godziny tygodniowo w semestrze zimowym i 1 godzinę tygodniowo w semestrze letnim. Lektorat kończy się zaliczeniem.

Po ogłoszeniu w Słowacji ustawy o szkolnictwie wyższym, w 1980 r., która ujednoliciła programy nauczania wydziałów filozoficznych i pedagogicznych, języka polskiego uczą się także studenci Wydziału Pedagogicznego

(1 godz. tygodniowo przez 2 semestry). Wszyscy dotychczasowi lektorzy języka polskiego pracowali według własnych programów nauczania opracowanych dla różnych poziomów zaawansowania językowego studentów oraz różnych kierunków studiów.

W latach 1994–1997 nauczanie języka polskiego, prowadzone przez autorkę niniejszego artykułu, przedstawiało się następująco. Ze względu na liczbę godzin (1 lub 2 godz. tygodniowo), ale także wiedzę filologiczną, lektoraty w katedrach słowacyztyki na Wydziale Filozoficznym oraz Pedagogicznym odbywały się na poziomie podstawowym, lektoraty na II i III roku slawistyki – na poziomie średnio zaawansowanym, natomiast na IV i V roku slawistyki – na poziomie zaawansowanym. Należy zaznaczyć, że poziom językowy studentów slawistyki podwyższa nie tylko większa liczba godzin języka polskiego, ale także coroczne uczestnictwo w letnich kursach języka polskiego organizowanych przez polskie uczelnie (Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Lubelski). Wiedzę polonistyczną studentów slawistyki pogłębiają również wykłady z dziejów języka polskiego i literatury oraz gramatyki współczesnego języka polskiego.

Wykłady te prowadzą pracownicy Uniwersytetu Preszowskiego, a także zaproszeni wykładowcy z Polski.

Lektorat dla grup slawistycznych średnio zaawansowanych rozszerza i utrwała zdobyte wcześniej wiadomości z gramatyki języka polskiego, zwracając szczególną uwagę na różnice między językami: polskim i słowackim. Wielu ćwiczeń wymaga np. automatyzacja konstrukcji narzędnikowych (typu: *Zanussi jest znanym polskim reżyserem*), gdyż w języku słowackim stosuje się w takiej sytuacji językowej konstrukcje mianownikowe (np. *Zanussi je známy pol'ský režisér*). Na poziomie średnio zaawansowanym szerzej omawia się i ćwiczy imiesłowy, zwracając uwagę na ich funkcję w zdaniu oraz o wiele większą frekwencję w języku polskim niż w słowackim (zwłaszcza imiesłów przymiotnikowych czynnych i przysłównych współczesnych). Mimo że język słowacki posiada imiesłowy, zamiast nich chętniej używa się opisowych form zdań podrzędnych, np. polskie zdanie: *Książka leżąca na stole należała do ojca* po słowacku brzmi: *Kniha, ktorá leží na stole, patrila otcovi*, a zdanie: *Jedząc obiad, słuchałam muzyki* po słowacku brzmi: *Ked' som obedovala, počúvala som hudbu*.

Utrwalenia i automatyzacji wymagają też końcówki osobowe czasu przeszłego w liczbie mnogiej, ponieważ język słowacki nie rozróżnia form męskoosobowych i niemęskoosobowych (np. w języku polskim istnieją formy: *siedzieli i siedziały*, w języku słowackim tylko: *sedeli*).

Na poziomie średnio zaawansowanym dużo czasu i uwagi poświęca się reakcji polskich czasowników, ponieważ właśnie w zakresie łączliwości czasowników występuje wiele zasadniczych różnic między językiem polskim

a słowackim. Na przykład, czasowniki łączące się w języku polskim z dopełniaczem, w języku słowackim mają rekcję biernikową:

pol. <i>sluchać czegoś</i>	słowac. <i>počuvat' niečo</i>
pol. <i>żądać czegoś</i>	słowac. <i>žiadat' niečo</i>
pol. <i>uczyć się czegoś</i>	słowac. <i>učit' niečo</i>
pol. <i>zazdrościć czegoś</i>	słowac. <i>zavidiet' niečo.</i>

Czasowniki polskie łączące się z celownikiem, w języku słowackim mają także rekcję biernikową:

pol. <i>zaprzeczać czemuś</i>	słowac. <i>popierat' niečo</i>
pol. <i>zagrozić czemuś</i>	słowac. <i>ohrozovat' niečo</i>

Z odmienną rekcją czasowników wiąże się też problem różnic w zakresie użycia przyimków, który również porusza się w grupach średnio zaawansowanych, np. polskie czasowniki łączące się z dopełniaczem i przyimkiem *do* mają odpowiedniki słowackie w celowniku z przyimkiem *k* albo bez przyimka:

pol. <i>wrócić do czegoś</i>	słowac. <i>vrátit' sa k niečomu</i>
pol. <i>dzwonić do kogoś</i>	słowac. <i>volat' niekomu.</i>

Bardzo frekwentywny w języku polskim przyimek *do* w języku słowackim występuje, ale rzadziej i czasem na miejscu polskiego przyimka *w*, np.

pol. <i>zagłębić się w czymś</i>	słowac. <i>zahl'bit' sa do niečoho</i>
pol. <i>zakochać się w kimś</i>	słowac. <i>zal'úbit' sa do niekoho.</i>

O przyimkach mówi się nie tylko w związku z rekcją polskiego czasownika, ale także w związku z polskimi przypadkami fleksyjnymi.

Istotnym elementem nauczania języka polskiego na poziomie średnio zaawansowanym jest wprowadzenie i utrwalenie polskiej terminologii językoznawczej, co przygotowuje przyszłych sławistów do korzystania z oryginalnej polskiej literatury filologicznej albo kontynuacji studiów w Polsce. Polska terminologia językoznawcza różni się od słowackiej bardzo wyraźnie, np.:

pol. <i>zdanie</i>	słowac. <i>veta</i>
pol. <i>orzeczenie</i>	słowac. <i>prísudok</i>
pol. <i>przypadek</i>	słowac. <i>pád</i>
pol. <i>rzeczownik</i>	słowac. <i>podstatné meno</i>
pol. <i>aspekt</i>	słowac. <i>vid</i>
pol. <i>liczebniki główne</i>	słowac. <i>zakladné čislovky</i>
pol. <i>bezokolicznik</i>	słowac. <i>neurčitok</i>
pol. <i>tryb warunkowy</i>	słowac. <i>podmieňovací spôsob.</i>

Ponadto w języku słowackim używa się nazw przypadków fleksyjnych pochodzenia łacińskiego (*nominatív, genitív, datív, akuzatív, inštrumentál, lokál, vokatív*), trzeba więc nauczyć również nazw polskich przypadków.

Na poziomie średnio zaawansowanym poświęca się też uwagę zjawisku homonimii między językiem słowackim i polskim. Brak wiadomości o polsko-słowackich homonimach utrudnia prawidłową komunikację, może nawet prowadzić do dezinformacji. Przykładem mogą być następujące wyrazy:

pol. <i>odporny</i>	– w jęz. słowac. oznacza <i>wstrętny</i>
pol. <i>mieszkanie</i>	– w jęz. słowac. oznacza <i>spóźnienie</i>
pol. <i>opakować</i>	– w jęz. słowac. oznacza <i>powtarzać</i>
pol. <i>wykład</i>	– w jęz. słowac. oznacza <i>wystawa sklepu</i>
pol. <i>uroda</i>	– w jęz. słowac. oznacza <i>plon, urodzaj</i>
pol. <i>żałować</i>	– w jęz. słowac. oznacza <i>skarżyć</i> .

Pracę lektora nad polskim słownictwem ułatwiają dostępne w katedrze slawistyki Uniwersytetu Preszowskiego listy słów opracowane przez Halinę Zgółkową dla wszystkich trzech poziomów nauczania języka polskiego jako obcego. Listy te opracowano na podstawie danych statystyczno-frekwencyjnych uzyskanych w badaniach różnych odmian współczesnej polszczyzny. Stały się one podstawą do opracowania *Słownika minimum współczesnej polszczyzny* (wyd. 1991), który jest również dostępny w katedrze slawistyki w Preszowie.

Zagadnienia gramatyczne i semantyczne omawia się na poziomie średnio zaawansowanym przy okazji czytania i tłumaczenia tekstów preparowanych z podręczników, niezbyt długich polskich utworów literackich oraz artykułów prasowych. Studenci w większym stopniu sami przygotowują przekład tekstów, a lektor opatruje go komentarzem gramatyczno-leksykalnym. Na tym poziomie nauczania ćwiczy się umiejętność budowania dłuższych wypowiedzi ustnych i pisemnych z wykorzystaniem złożonych konstrukcji zdaniowych. Dzięki poznanej terminologii językoznawczej studenci czytają w oryginale specjalistyczne artykuły o języku polskim i ćwiczą stosowanie tej terminologii w streszczeniach.

Jako zwolenniczka podejścia komunikacyjnego w nauczaniu języków obcych, realizuję na poziomie podstawowym i średnio zaawansowanym wiele ćwiczeń ukazujących studentom reguły języka polskiego w konkretnych sytuacjach komunikacyjnych. Ćwiczenia te mają na celu nauczanie:

- zachowań językowych w kontaktach społecznych (np. przedstawianie siebie i innych, nawiązywanie kontaktu, powitanie, pożegnanie, składanie życzeń, gratulacje, zapraszanie, dziękowanie, przeproszanie, prośba, proponowanie, przyjmowanie i odrzucanie propozycji, zabranianie);
- udzielanie i zasięganie informacji (np. uzasadnianie, definiowanie, relacjonowanie);
- wyrażanie postaw intelektualnych (opinii, niepewności, zaprzeczenia, potwierdzenia);
- wyrażanie postaw emocjonalnych (sympatii, antypatii, żalu, radości, smutku, nadziei, rozczarowania, upodobań).

W bibliotece katedry slawistyki w Preszowie znajduje się uporządkowany spis kategorii funkcjonalno-pojęciowych zgodny z europejskimi standardami nauczania języków obcych. Dostępna jest także lista kategorii tematycznych. Wymienione listy zawiera skrypt pt. *Język polski jako obcy. Programy*

nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny pod red. Władysława Miodunki (wyd. UJ, Kraków 1992).

Trzeba jednak zaznaczyć, że nauczanie języka polskiego w grupach slawistycznych i słowacystycznych nie może być oparte wyłącznie na koncepcji komunikacyjnej. Lektor musi bowiem pamiętać o motywacji i celu uczenia się języka polskiego tej grupy studentów. Lektorat języka polskiego na uniwersytecie w Preszowie powstał w celu rozszerzenia kompetencji slawistycznych studentów słowacystyki. Znajomość języka polskiego ma im umożliwić, przede wszystkim, czytanie polskiej literatury językoznawczej i pięknej w oryginale oraz służyć pomocą w komparatystycznych studiach slawistycznych.

Lektorat języka polskiego powinien również przygotować slawistów do samodzielnej pracy z polskim tekstem jako tłumaczy, recenzentów czy korektorów. Zdolność komunikacji jest więc jednym z wielu celów nauczania języka polskiego w grupach slawistycznych. Lektorat jest także źródłem informacji o polskiej kulturze i literaturze. Na gruncie słowackim jest to szczególnie doceniana funkcja, ponieważ polski film i literatura od dawna mają tu dobrą renomę. Ponadto warto zauważyć, że polskie piśmiennictwo przez długi czas było dla Słowaków pomostem do zagranicznej literatury pięknej i fachowej.

Wykłady z dziejów literatury polskiej dla studentów IV roku slawistyki, które prowadziłam, były uzupełniane projekcjami filmów video. W latach 1995–1997 powstała bowiem w katedrze slawistyki w Preszowie wideoteka, która składa się z filmów będących adaptacjami dzieł literatury polskiej.

Mimo pokrewieństwa języka polskiego i języka słowackiego, pisownia polska sprawia studentom słowackim sporo trudności. Idzie tu zwłaszcza o pisownię wyrazów z samogłoskami nosowymi (których język słowacki nie posiada), pisownię wyrazów z polskimi fonemami: *-i-* oraz *-y-* (język słowacki już tych fonemów nie dyferencjuje w wymowie), pisownię partykuły *-nie-* z czasownikami (w języku słowackim pisze się ją łącznie z czasownikiem), pisownię wyrazów z polskimi fonemami: *-l-*, *-ł-* (w języku słowackim nie ma fonemu *-ł-*). Na poziomie średnio zaawansowanym robi się więc także ćwiczenia ortograficzne utrwalające wiedzę o pisowni polskiej.

W grupach średnio zaawansowanych i zaawansowanych studenci wzbogaceni o wiadomości z teorii przekładu (wykłady na III roku slawistyki) próbują swych sił jako tłumacze. Stosuje się różne metody: ćwiczenia na przekład zbiorowy (cała grupa tłumaczy jeden tekst i konfrontuje wyniki), przekład indywidualny (każdy student tłumaczy inny tekst i konfrontuje z przekładem profesjonalnym), przekład z języka polskiego na słowacki i odwrotnie. Ponadto w grupach tych ćwiczy się umiejętność budowania dłuższych wypowiedzi pisemnych i ustnych w formie opowiadania, streszczenia, charakterystyki.

Podsumowując, należy stwierdzić, że język polski cieszy się wśród studentów Uniwersytetu Preszowskiego dużym zainteresowaniem. Co roku polski lektor ma kilkudziesięciu słuchaczy (np. w roku akademickim 1996/1997 – 42 studentów) na Wydziale Filozoficznym i Pedagogicznym. Wynika to zarówno z popularności polskiej kultury w Słowacji, jak i ze stosunkowo niewielkiej odległości od granicy polskiej. Położenie to sprzyja częstym wyjazdom mieszkańców wschodniej Słowacji do Polski. Są to wizyty w celach turystycznych, rodzinnych, zawodowych. Zmiany polityczne i ekonomiczne, jakie zachodzą w ostatnich kilku latach w Polsce oraz w Słowacji powodują, że coraz więcej firm i osób fizycznych we wschodniej Słowacji zainteresowanych jest współpracą polsko-słowacką. Trzeba również stwierdzić, że nieprzerwana wieloletnia obecność polskich lektorów na preszowskim uniwersytecie skutecznie podtrzymywała zainteresowanie językiem polskim. Poza tym, istnieje tradycja współpracy preszowskich naukowców z polskimi uczelniami, a zwłaszcza z Uniwersytetem Jagiellońskim, Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Rzeszowie oraz Wydziałem Pedagogicznym Uniwersytetu Łódzkiego.

Obecnie w rozwoju lektoratu pomagają Konsulat Ambasady RP i Instytut Polski w Bratysławie, zasilając go w pomoce techniczne konkursu otrzymali cenne nagrody: najnowsze duże słowniki języka polskiego, polskie płyty kompaktowe, a laureat pierwszego miejsca pojechał również na tydzień do Krakowa. Jesienią 1996 r. Instytut Polski i Ambasada RP zorganizowały Dni Kultury Polskiej w Koszycach (30 km od Preszowa), w czasie których można było obejrzyć wystawę polskich książek, polskiej grafiki i kilka polskich filmów. Tego typu inicjatywy wyraźnie wzmagają zainteresowanie Polską i językiem polskim wśród studentów.

O zainteresowaniu dalszym rozwojem kształcenia polonistycznego w Preszowie świadczy też poparcie władz uniwersytetu dla inicjatywy katedry sławistyki utworzenia, w roku akademickim 1998–1999, polonistyki w Preszowie.

Lektorat języka polskiego na preszowskiej uczelni to więc nie tylko dwudziestosiedmioletnia tradycja, ale także przyszłość.

LITERATURA

- Buffa F., *Gramatika spisovnej pol'stiny*, cz. I, Bratislava 1964, cz. II, Bratislava 1967
Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny, Kraków 1992
Język polski na świecie, Warszawa–Kraków 1990
Pančiková M., *Pol'ský jazyk*, Bratislava 1994
Vademecum lektora języka polskiego, Warszawa 1992